Bürgi–Kraus, M., Kottje-Birnbacherová, L., Reichmannová, I., Wilke, E. (eds.): Vývoj v imaginaci – imaginativní vývoj
České vydání[1] uspořádala Michaela Petišková. Háj ve Slezsku: MAJ. 2008.

V červnu roku 2007 se konal v Praze 11. Mezinárodní kongres katatymně imaginativní psychoterapie. Jeho ohlas mezi účastníky vedl organizátory k tomu, aby přednesené příspěvky uspořádali do sborníku. Původní německy psaná verze byla kolektivem překladatelů vzápětí přeložena do češtiny. Většina textů věnovaných katatymně imaginativní psychoterapii (KIP) je psána německy, a tedy mnohým zájemcům obtížně dostupná, o to cennější je text v mateřštině, který navíc postihuje nejaktuálnější trendy rozvoje metody. Zachycuje tak nové poznatky dosud získávané především prostřednictvím osobní účasti na pořádaných seminářích.

Katatymně imaginativní psychoterapie (KIP), v České republice zastupovaná Českou společností pro katatymně imaginativní psychoterapii (www.cskip.cz), je živou a průběžně se rozvíjející hlubinně psychologickou metodou. Stojí na psychodynamických konceptech a reflektuje současné psychoterapeutické trendy. Svým charakterem je KIP ojedinělá, specifickým využitím imaginací stojí na pomezí verbálních a neverbálních postupů a osobitým přístupem usnadňuje rozvoj symbolizační funkce, zásadní pro psychoterapii a osobnostní rozvoj vůbec.

V češtině dosud vyšla Leunerova učebnice zachycující jeho původní myšlenky, ty ač stále inspirující, nutně nepostihují současné trendy. Sborník nyní dává nahlédnout do aktuální práce KIP terapeutů, oblastí jejich zájmu, způsobu práce i myšlenkového bohatství. Některé práce jsou čtenářsky značně obtížné, zhuštěné, vyžadují orientaci v současných dynamických konceptech, jiné přitáhnou svou bezprostředností a živostí. Mnohé mají zřetelnou didaktickou hodnotu – například práce věnované terapii traumatu, krizové intervenci, psychosomatice.

Sborník vnímám jako mozaiku, která dává plastickou, živou (i když nutně neúplnou) představu o současné mezinárodní scéně KIP. Myšlenkový svět mnohých autorů mě dokázal vtáhnout a inspirovat svými postřehy, kreativitou, spjatostí teorie s konkrétní klinickou prací. Určitá nesourodost textů spíše přidává na živé autentičnosti a dokresluje kreativního ducha proběhlého kongresu i KIP jako metody. Sborník o 330 stranách, doplněný obrazovou přílohou, je členěn do šesti oddílů.

První oddíl je věnován psychoanalytické teorii.
Práce *D. Bürgina* se zabývá vývojem triadických vztahů. Podtrhuje význam triadické kompetence pro základní pocit identity, kontinuity a koherence, smysluplného řádu, schopnost přistupovat k druhému jako subjektu. Vyzdvihuje důležitost existence potenciálního, přechodového prostoru na intrapsychické i interpersonální úrovni a jeho spjatost s vývojem symbolizační funkce. Psychoterapii, jako i jiné formy nově vznikajících a rozvíjejících se vztahů, pak posuzuje z hlediska procesu budování konceptu „společného sdíleného třetího“ - symbolicky reprezentovaného interpersonálního prostoru. Poukazuje na analogické procesy v širším společensko-kulturním rámci.

1 Originál pod názvem *Entwicklung in der Imagination - Imaginative Entwicklung* vydalo nakladatelství Pabst: Science Publishers v Lengerichu, 2008.

Teoretická přednáška A. *Hamburgera* se vztahuje ke konceptům Biona a Sterna. Rozvíjí se nad kazuistickým nočním snem, věnuje pozornost jeho explicitní i implicitní složce. Reflektuje nejen obsah snu ale i interaktivní a komunikativní význam vyprávění snu v konkrétní terapeutické situaci. Vztahuje průběh emočního zabarvení interakce mezi terapeutem a pacientem k typickému vzorci průběhu emočního vzruchu, vznikajícího v průběhu rané interakce matky a kojence, a tím také ke způsobu utváření individuálního smyslu.

Druhý oddíl s názvem Teoretické úvahy a klinické využití KIP uvádí příspěvek *B. Brömmela* věnovaný možnostem léčby borderline pacientů za využití kombinace TFP (Transference Focused Psychotherapy - na přenos zaměřená terapie) a KIP, TFP v první fázi terapie jako usnadňující zvládat negativní přenos, v druhé pak KIP k podpoře rozvoje symbolizační funkce.

Práce *B. Haulerové a H. Ullmana* se vztahuje k otázce genderu a orientuje pozornost na specifika daná příslušností k určitému pohlaví, zamýšlí se nad kulturně historickým kontextem našich stereotypů ve vnímání pohlaví příslušejících rolí. Mapuje zvláštnosti obou stran, časté deficity a jejich projevy, motivy vhodné k jejich oslovení i rozvoji.

G. Rasch tematizuje možnosti léčby u hněvu spojeného s narcistickými zisky plynoucími z pozice privilegované oběti, bránící účinnému vyrovnání se s příkořím či ztrátou.

V příspěvku s názvem „Objektní vztahy, symbolizace a psychosomatika“ *M. Pilcherová* vztahuje význam psychosomatických symptomů ke stupni dosažené úrovně symbolizace. Klasifikuje je z hlediska teorie objektních vztahů a vyvozuje důsledky plynoucí z rozdílné úrovně selfobjektní diferenciace pro terapeutickou práci, odrážející se ve způsobu terapeutického přístupu, volbě motivů pro imaginaci, režijních principech i hodnocení imaginovaného obrazu.

Práce *A. Seithe-Blümerové* vyzdvihuje teoretickou úvahou i kazuistickými příklady význam dobrých vnitřních objektů pro stabilní pocit vlastní hodnoty. Volbou vhodných motivů k imaginaci ukazuje možnosti jejich posílení, a tím usnadnění pozitivního vývoje v terapii.

M. Schnellová přibližuje pojmem estetické dimenze (teoreticky vztažené k Bionovi) terapeutovu zkušenost vcítění se do nálady imaginace, zrcadlící ranou, preverbální vztahovou zkušenost - smyslově vnímatelnou atmosféru, kterou svým postojem zprostředkovala dítěti matka. Neverbalizovaná zkušenost může být s pomocí terapeuta zachycena a postupně symbolizována.

H. Pötz vyzdvihuje důležitost psychovegetativního uvolnění, běžně chápaného jako pozadí imaginací. Poukazuje na jeho specifický význam u psychosomatických poruch, u nichž je zaměřování na psychosenzorickou oblast v popředí a napomáhá k posílení integrity bazálního, tělesného self. V teoretické části odkazuje na práce Ogdenovy, doplňující paranoidně-schizoidní a depresivní pozici pozicí autisticko-dotykovou.

V kazuistické studii uvažuje *C. Aertsová* nad možností využití KIP v netradičních indikacích, konkrétně u pacientky s Aspergerovým syndromem.

Příspěvek *D. Vossové-Coxheadové* a *M.Rusta* se dotýká tématu neurotizace prostřednictvím náboženství, v protikladu k osobní spiritualitě podporující autonomii. Zamýšlí se, s využitím kazuistik, nad náhražkovou triangulací skrze idoly (náboženské i jiné) při nepřítomnosti otce a jejími dopady.

„Strom a snový strom“ *L. Běťáka* seznamuje s vlastní projektivní metodou, zachycující, skrze zadání kresby „stromu“ a následně „stromu zcela jiného“, komplementární aspekty pacientovy osobnosti. Bohatství symboliky motivu, rozvinuté terapeutickou zkušeností s použitím metody, napovídá o jejím diagnostickém a terapeutickém potenciálu.

Třetí oddíl je nazvaný Demonstrace terapeutické praxe.

L. Kottje-Birnbacherová nás ve své práci provází vlastní případovou studií. Jednotlivé terapeutické kroky vztahuje k teoretickým pojmům a konceptům se záměrem integrovat KIP poznatky. Shrnuje speciální terapeutické možnosti KIP. Vyzdvihuje zpřístupnění nevědomých struktur formou obrazných emočních scén, do nichž lze přímo intervenovat, prožitkovou kvalitu imaginací a usnadněné zpracování intenzivních afektů dané přesunutím na symbolický objekt za přítomností provázejícího terapeuta. Následné verbální zpracování imaginací pak jako most mezi averbálně-scénickým prožíváním a vědomou integrací, přičemž připomíná význam alternativní narace. Definuje konečně i terapeutovy úkoly tak, aby splňovaly požadavky přítomného, a tedy účinného provázení.

M. Bürgi–Krausová představuje terapeutickou práci s borderline pacientkou, jež je potomkem rodičů přeživších holocaust. Kazuistika je demonstrací terapeutické KIP práce v kombinaci s prací s předmětnými symboly.

M. Hagbarthová vyzdvihuje, s využitím dvou kazuistik, tvořivou a samoléčivou sílu symbolického dramatu, vnitřní hodnotu obrazu samotného.

Ve čtvrtém oddíle s názvem Specifické oblasti využití připomíná nejdříve *W. Bauerová-Neustädterová* specifické úkoly adolescence. Zamýšlí se nad symbolikou mostu s jeho překlenovacími aspekty a jeho uplatněním jak ve funkci motivu, tak i jako metafory terapeutického vztahu - jako mostu mezi dospívajícími a dospělými.

D. Höniglová si všímá zvláštností adolescentů v přístupu k motivu potoka a pramene, souvisejících s potřebou rozvoje autonomie. Ti oproti dospělým upřednostňují směřování po proudu, jako výraz progrese oproti regresivně prožívanému návratu k prameni. Připomíná nutnost zohlednit vývojová specifika při interpretaci terapeutem.

G. Klammerová-Wilhelmová nás seznamuje s praktickými zkušenostmi z dlouholeté práce s mladistvými, dává nahlédnout do postupů využívaných ve skupinové práci. Upřesňuje seting, dává podněty ke konkrétní práci – např. strukturaci první hodiny, shrnuje témata upřednostňovaná mladistvými, využívané metody i motivy, náměty k jejich zpracování.

C. Stein v příspěvku Krizová intervence a KIP věnuje teoretický úvod definici pojmu krize, faktorům jejího vzniku i principům krizové intervence. Rozlišuje jednotlivé fáze jejího průběhu, ilustruje je kazuistickými ukázkami a shrnuje konkrétní podněty k volbě vhodných motivů. Práce může být nápomocná pro orientaci terapeuta ve strukturaci průběhu, a tím snazšímu diferencování bezprostředních terapeutických cílů.

B. Steinerová ve svém příspěvku představuje využití motivu vnitřního dítěte v rámci konceptu KIP terapie traumatizace. Zadáním motivu iniciuje dialog mezi regresivní a dospělou, kompetentní částí. Práce s konceptem vnitřního dítěte zahrnuje postupné oslovení jeho tří aspektů, které získají tvar v imaginacích. Podporuje tak aktivní modifikaci fixovaných vztahových reprezentací. Přístup zohledňuje tři fáze terapie traumatizace, stabilizaci, zpracování traumatu a integraci do osobnosti pacienta. Metodický postup dokládá autorka ilustrativními kazuistickými vstupy.

H. Reisbeck ve své práci poukazuje na potřebu integrace více konceptů pro terapii traumatu tak, aby byly zohledněny strukturální zvláštnosti traumatizovaných lidí. Připomíná koncept ego stavů, odlišnosti jejich hranic za patologických podmínek. Poukazuje na užitečnost konceptu pro ovlivnění disociačních fenoménů cestou navození komunikace mezi nimi s využitím metody EMDR. Doplňuje tak postupy KIP v terapii traumatu. Zamýšlí se i nad volbou určité metody z hlediska účinnosti v konkrétní fázi terapie.

Využití KIP v oblasti koučingu představuje *S. Cottierová*. Vyzdvihuje potenciál metody ke ztvárnění implicitních vzorců vnímání i chování a ozřejmění jejich vlivu na vedení a

řízení kolektivu. Rychlost a tvořivost spolu s psychodynamickým přístupem pak naplňuje požadavek této skupiny klientů.

Pátý oddíl je věnovaný výzkumu KIP a obsahuje příspěvek *M. Stiglera a D. Pokorného.* V úvodu nám přibližuje teoretické pozadí výzkumných studií, přičemž představuje aktualizované pojetí mechanismu přesunutí, koncept primárního procesu a vyhledávacího („seeking“) systému, zasazuje je do kontextu neurověd a podtrhuje jejich význam pro terapeutický efekt. Seznamuje pak s výsledky statisticky zpracovaných studií, dokládajících účinnost KIP v aktivaci primárního procesu. Mapuje charakter terapeutických intervencí z hledisek podpory a konfrontace a v závěru shrnuje účinné faktory KIP.

Poslední oddíl nese název Speciální témata.

Autoři *R. Sannwaldová a U. Bahrke* ve svém příspěvku zpracovávají vlastní postřehy z práce s klienty východo- a západoněmeckými. Prostřednictvím kazuistik, zachycujících imaginované scény z mládí klientů (prožitého v době před sjednocením Německa), dokumentují sociokulturně podmíněné odlišnosti v procesu individuace obou skupin. Podtrhují význam terapeutova povědomí o kulturním pozadí historie klienta pro terapeutický vztah a hodnocení přenosových a protipřenosových jevů, kdy neznalost problematiky může vést k chybným psychodynamickým odhadům.

W. Ladenbauer ve své práci propojuje svoje postřehy získané při sledování postupů tibetských šamanů s vlastními zkušenostmi KIP terapeuta. Seznamuje nás s odlišným pojetím zdraví a nemoci v tibetské oblasti, popisuje charakteristické znaky šamanského způsobu léčby i konkrétní rituály. Poukazuje na zkreslené chápání šamanismu při jeho vytržení z kulturního kontextu a posuzování z hlediska západní kulturní tradice. Zamýšlí se nad analogiemi KIP a šamanizmu, vztahuje jednotlivé prvky šamanské léčby k psychodynamickým pojmům a konceptům.

Sborník vnímám jako svěží dokument zachycující aktuální stav rozvoje KIP, jako neformální sondu do práce KIP terapeutů, ilustrující bohatství potenciálu metody i kreativitu terapeutů v oblasti teoretické, praktické i výzkumné. Příspěvky mnohých autorů ukazují KIP jako metodu potvrzující, integrující a rozvíjející současné psychodynamické poznatky. Připomínají ojedinělý dosah KIP daný cíleným využitím lidsky specifického a pro rozvoj člověka nezastupitelného imaginativního prostoru, dokumentují jedinečný přístup KIP k nevědomým procesům a možnostem jejich zpracování.

Četné kazuistiky doplněné obrazovým materiálem umožňují nahlédnout do konkrétního způsobu práce jednotlivých terapeutů, dovolují sledovat jejich myšlenkový proud, a dávají tak prostor k dalším úvahám. Jsou inspiraci na mnoha úrovních, od volby motivu přes konceptuální vedení procesu terapie a reflexi vztahových jevů, až k teoretickému ukotvení. Zachycují metodu v procesu praktického využití i kreativního hledání. Jsem přesvědčena, že sborník může být inspirací pro mnohé, a že speciálně KIP terapeut ve sborníku najde jak prakticky využitelné postřehy pro zcela konkrétní práci s imaginacemi, tak podněty k teoretické reflexi a konceptualizaci poznatků.

MUDr. Martina Voříšková
Psychiatrická léčebna Brno
voriskova@plbrno.cz

Voříšková, M. (2009). Bürgi–Kraus, M., Kottje-Birnbacher, L., Reichmannová, I., Wilke, E. (eds.). Vývoj v imaginaci – imaginativní vývoj [recenze]. *E-psychologie* [online]. 3(1), [cit. vložit datum citování]. Dostupný z WWW: <http://e-psycholog.eu/pdf/voriskova-rec.pdf>. ISSN 1802-8853.